

Ozbrojené konflikty v judikatuře mezinárodních lidskoprávních institucí a soudů

Ivo Pospíšil*

1. Úvod

Zejména v souvislosti s vojenskou invazí v Afghánistánu a Iráku se otevřela na mezinárodní úrovni diskuse o dosahu lidskoprávní ochrany v ozbrojených konfliktech, tj. diskuse o tom, zda lidská práva jsou aplikovatelná pouze v době míru, zatímco v době války se uplatňují výlučně speciální normy humanitárního práva, a zda je stát povinován dodržovat lidská práva pouze teritoriálně, tj. na svém území, nebo též na území jiných států, na nichž dočasně vykonává část suverenity, například v průběhu okupace. Tato otázka je aktuální nejen z pohledu mezinárodní politiky, tj. toho, zda existují nějaké meze, kterými jsou státy limitovány v ozbrojených konfliktech, ale také mezinárodního práva, je však podstatná také pro samotné lidskoprávní instituce, neboť nezřídka je to téma, s nímž tvůrci, tj. státy při tvorbě kompetencí lidskoprávních soudů nepočítali, a současně lidskoprávní soudy při formulování svého přístupu k této otázce narážejí na hranice svých vlastních kapacit.¹ Když bychom měli zmínit aktuální výzvy, před nimiž systémy ochrany lidských práv stojí, nepochybně je třeba mezi ně zařadit i otázku vyřešení dosahu a rozsahu lidskoprávní ochrany v průběhu mezinárodních a vnitrostátních ozbrojených konfliktů, která

se rozpadá do dvou dílčích otázek, a to (1.) nalezení optimálního řešení vztahu mezi ochranou lidských práv na straně jedné a humanitárního práva na straně druhé, a (2.) vyřešení extrateritoriální aplikace lidských práv v podmínkách ozbrojeného konfliktu.

V dalším textu se proto pokusíme nastínit obě otázky jak teoreticky, tak s ohledem na to, jak k nim doposud přistupují vybrané mezinárodní instituce.

2. Vztah mezi ochranou lidských práv a humanitárním právem

V úvodu traktovaná diskuse přirozeně není novou, neboť má své kořeny již po druhé světové válce: vždyt' samotné prosazování lidských práv v mezinárodním měřítku bylo vyvoláno masovým porušováním lidských práv v průběhu druhé světové války a potřebou takového konfliktu předcházet. Paradoxem ovšem je, že ani po druhé světové válce a při tvorbě Všeobecné deklarace lidských práv se nepředpokládalo, že by lidská práva či jejich katalogy měly mít relevanci i v době války – jejich smyslem bylo chránit jednotlivce především v době míru.² Ochrana lidských práv byla chápána jako podmínka udržení míru a tedy prevence vzniku dalších ozbrojených konfliktů.

Je třeba si uvědomit, že původním smyslem lidských práv je poskytnutí ochrany jednotlivci vůči státu, což ostatně právě až do druhé světové války bylo považováno za doménu vnitrostátního, tj. ústavního práva, nikoliv práva mezinárodního; ochrana skrze lidská práva měla působit toliko v době míru či maximálně

* Text vznikl v rámci výzkumného projektu „Ozbrojené konflikty v mezinárodních vztazích po skončení studené války“ (GA407/09/0153).

** JUDr. Mgr. Ivo Pospíšil, Ph.D., vedoucí Analytického odboru Ústavního soudu, odborný asistent Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU.

¹ Jak ještě ukážeme na případu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), je otázkou, zda je soud při aplikaci lidských práv ve stejné kvalitě a rozsahu bez ohledu na to, zda posuzuje stav za míru či války, vůbec schopen ustát tuto výzvu z pohledu kvantitativního, tj. rozhodování počtu individuálních stížností.

² Srov. Droeg, C.: The Interplay between International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Situations of Armed Conflict. *Israeli Law Review*, Vol. 40, No. 2/2007, str. 314.

vnitřního konfliktu, nikoliv za mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Naopak roli ochrany za války sehrávalo mezinárodní humanitární právo, které je z pohledu geneze mezinárodního práva starší než mezinárodněprávní ochrana lidských práv, avšak to se výrazně liší od povahy lidských práv. Mezinárodní humanitární právo (1.) bylo postaveno nikoliv na myšlence univerzality práv, ale na principu reciprocit mezi válčícími stranami konfliktu, (2.) nepředpokládá existenci individuálních a vynutitelných práv či nároků vůči státu, ale je založeno na myšlence jakési dobročinnosti, která je (3.) aplikována skupinově (na určité kategorie osob: komatanti – nekomatanti, lékařský a zdravotnický personál, novináři atd.), nikoliv individuálně. Jinak řečeno, humanitární právo vzniklo jako skutečný výdobytek mezinárodní regulace, tj. jako autonomní sféra mezinárodního práva, regulující vztahy za mezinárodních ozbrojených konfliktů a teprve s Ženevskými konvencemi z roku 1949 a Protokolem II z roku 1977 rozšířilo svou působnost dovnitř států, tj. na oblast vnitrostátních ozbrojených konfliktů.

Trajektorie lidských práv byla opačná, tj. mezinárodní právo je přebralo do mezinárodního prostředí z vnitrostátních právních řádů. Zatímco lidská práva jsou založena na individualizovaném pojetí a lidskoprávní režimy upravují systémy jejich individuálního vynucení či jednotlivci dávají prostředky obrany proti porušení, humanitární právo stojí naopak na rozlišování kategorií subjektů, jimž náleží různý rozsah práv; Ženevské úmluvy ani protokoly neznačí vlastní systémy vynucení a jednotlivci nedávají svébytné procesní prostředky obrany.

Obě sféry mezinárodního práva se přitom výrazně liší i obsahově v náhledech na základní otázky, například v případě obsahu a rozsahu práva na život, zadržení, procesní ochrany práv atd. Zatímco je v době války přirozené, že se od komatantů vyžaduje zabíjení protivníka a humanitární právo zná hledisko toliko tzv. vojenské nezbytnosti (*military necessity*), z pohledu práva na život garantovaného právem lidských práv je ochrana přísnější a rovněž legitimní důvody pro zbavení života jsou podstatně omezenější.³ Podobně v době války lze stěží dostat požadavkům plynoucím z práva na osobní svobodu a zajištění individuálního přezkumu důvodů zbavení osobní svobody soudem, pokud uvážíme případy masivního zajímání válečných zajatců; v takových případech stanoví jiný standard humanitární právo a jiný ochrana lidských práv.

Přesto se postupně obě sféry mezinárodního práva v druhé polovině minulého století sblížovaly: především humanitární právo rozšiřuje svůj dosah i na vztah státu a jeho vlastních občanů, a to v případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu (takto je koncipován spo-

lečný článek 3 Ženevských úmluv z roku 1949 a Protokol II z roku 1977)⁴ a mezinárodní organizace a instituce stále více prosazovaly pojetí, podle něhož musejí být lidská práva dodržována také za mezinárodních ozbrojených konfliktů, a to dokonce i ve stejném rozsahu jako za míru.⁵ Pokud jde o mezinárodní organizace, lze uvést již příklady z 50. a 60. let minulého století, jako jsou rezoluce Valného shromáždění OSN k válce v Koreji či k sovětské okupaci Maďarska v roce 1956, v nichž bylo zdůrazňováno, že okupační státy mají povinnost respektu a ochrany základních práv obyvatelstva; podobný přístup převzala dokonce Rada bezpečnosti OSN, když v roce 1967 apelovala v průběhu šestidenní války na Izrael s tím, že základní práva musejí být respektována i během sebeostřejší války.⁶ Toto pojetí vyvrcholilo v několika rezolucích Valného shromáždění OSN z roku 1970, v nichž se uvádí, že „základní lidská práva, jak byla uznána mezinárodním právem a vymezena v mezinárodních dokumentech, musejí být plně aplikována i v případech ozbrojeného konfliktu“.⁷

Tyto výchozí teze jsou jasné, ale jak si ještě ukážeme na případech judikatury lidskoprávních institucí a soudů, jejich realizace a skloubení humanitárního práva a lidských práv nejsou vůbec jednoduchou otázkou. Především některé lidskoprávní smlouvy obsahují speciální ustanovení o tzv. derogovatelnosti práv v době války, jiné – a takových je většina – o takové možnosti mlčí. Například samotná Všeobecná deklarace lidských práv v tomto ohledu neobsahuje žádné explicitní ustanovení, naopak Mezinárodní pakt o občanských a politických právech upravuje možnost dočasné derogace (v čl. 4), avšak výslovně nezmiňuje stav války, a do skupiny práv, od jejichž ochrany nelze ustoupit, zahrnuje mj. i právo na život, zákaz mučení a nelidského zacházení (dále zákaz otroctví, *nullum crimen sine lege* a svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání).⁸ V tomto směru až kazuistické je ustanovení čl. 15 ev-

⁴ Fuchs, J.: Mezinárodní humanitární právo. Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, Praha 2007, str. 29.

⁵ Verdirame, G.: Human Rights in Wartime: A Framework for Analysis. *European Human Rights Review*, Vol. 2008, No. 6, str. 694.

⁶ Droegge, C.: The Interplay between International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Situations of Armed Conflict. *Israeli Law Review*, Vol. 40, No. 2/2007, str. 316.

⁷ GA Res. 2675, Principles for the Protection of Civilian Populations in Armed Conflict. UN Doc. A/8028 Basic (Dec. 9, 1970).

⁸ Blíže k aplikaci Paktu na mezinárodní konflikty viz Dennis, M. J. – Surena, A. M.: Application of the International Covenant on Civil and Political Rights in Times of Armed Conflict and Military Occupation: the Gap Between Legal Theory and State Practice. *European Human Rights Law Review* Vol. 2008, No. 6, str. 714–731.

³ Tomuschat, C.: Human Rights and International Humanitarian Law. *EJIL*, Vol. 21, No. 1/2010, str. 16–17.

ropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které rovněž umožňuje dočasnou sistaci práv v době války, a současně v případě práva na život stanoví změnu jeho aplikace oproti mírovému stavu v tom, že se vlastně nevztahuje na úmrtí vyplývající z dovolených válečných činů.⁹ Derogace práv či sistace závazků je však ještě doplněna o povinnost notifikace, takže tam, kde státy nenotifikují, vztahuje se na ně povinnost garantovat lidská práva ve stejném rozsahu jako za míru.

3. Extraterritorialita ochrany lidských práv

Druhá nastolená otázka je možná ještě kontroverznější než první: zatímco většina států uznává, že je povinována k ochraně lidských práv i za ozbrojeného konfliktu na svém území, je již méně ochotná uznat, že stejné závazky a stejný standard ochrany platí i mimo území tohoto státu, tj. nejčastěji v průběhu vojenské okupace. V této oblasti se projevuje určité napětí mezi univerzalitou základních lidských práv¹⁰ na straně jedné a mezinárodní odpovědností států na straně druhé, resp. přičitatelností jednání či určitých událostí státu jakožto

⁹ Jak ovšem ještě ukážeme, Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře s tímto ustanovením příliš nepracuje a naopak se vyhýbá odlišnému výkladu omezení či zbavení práva na život v případech, v nichž se zabývá ochranou lidských práv za ozbrojených konfliktů.

¹⁰ Univerzalita lidských práv však dosud není spojována s principem univerzální jurisdikce, tj. se založením jurisdikce k ochraně lidských práv. Teoreticky je i takový model představitelný, avšak by vedl k naprostému popření suverenity států a dosavadního pojetí jejich mezinárodně právní odpovědnosti. Princip univerzální jurisdikce se zatím pojí toliko s odpovědností jednotlivců za spáchání zločinů podle mezinárodního práva, avšak ani v této podobě není přijímán bez výhrad, a to dokonce samotnými mezinárodními institucemi. Příkladem může být rozsudek Mezinárodního soudního dvora Kongo v. Belgie, v němž MSD rozhodoval o žalobě Konga proti Belgii, jejíž orgány na základě tohoto principu vydaly mezinárodní zatykač na tehdejšího ministra zahraničí Abdulaye Yerodia Ndongbasi (Kongo v žalobě namítalo právě porušení státní suverenity a imunity jeho oficiálního představitele). MSD tímto rozsudkem výrazně zúžil možnosti uplatnění principu univerzální jurisdikce, když konstatoval, že univerzálnímu trestnímu stíhání za spáchání zločinů podle mezinárodního práva brání právě imunita státních představitelů. Takové osoby jsou stíhatelné pouze svým vlastním státem, nebo tehdy, pokud je jejich stát zbaví imunity, případně prostřednictvím zvláštním mezinárodních tribunálů, jejichž pravidla zbavující tyto kategorie osob imunity představují lex specialis (zbavení imunity však nelze dovodit z obyčejového práva). Zcela specifické je pak uplatňování univerzální jurisdikce civilními soudy v USA na základě tzv. *Alien Tort Statute* (§ 1350 U.S. Code), který je však založen na uplatnění soukromoprávní (deliktní) žaloby. Blíže například viz Dodge, W. S.: *The Historic Origins of the Alien Tort Statute: A Response to the „Originalists“*, *Hastings Intl. and Comparative Law Review*, Vol. 19, str. 221–258.

subjektu mezinárodního práva: na jednu stranu existuje v mezinárodním právu přesvědčení, že základní lidská práva jako právo na život, zákaz mučení a nelidského zacházení, zákaz otročké práce jsou univerzálními *ius cogens*, na druhou stranu však existuje dosud silné přesvědčení o teritorialitě ochrany lidských práv a především je zde koncepce odpovědnosti pouze v případě přičitatelnosti jednání státu.¹¹ Aplikace lidskoprávních norem mimo území státu se tedy může opírat jak o povahu lidských práv jakožto práv univerzálních (nelze připustit, aby stát poskytoval ochranu jen na svém území či vůči svým občanům a na území cizích států se choval jako „barbar“ bez odpovědnosti), tak vyplývá z institutu odpovědnosti státu za jednání svých „orgánů“ mimo vlastní území.

Jak již uvedeno, většina mezinárodního společenství se těmito závěrům nezpěčuje až na otevřenou kritiku ze strany některých států, jako jsou Izrael či USA. Oba státy stabilně vycházejí z toho, že oddělení lidských práv, která se aplikují za míru, a humanitárního práva, které v době války sistuje závazky státu v oblasti lidských práv, jde ruku v ruce s oddělením intra- a extraterritoriálního dosahu lidských práv. Pravděpodobně nejlépe tento postoj vyjádřila americká odpověď na výzvu Výboru pro lidská práva stran porušování Mezinárodního paktu o občanských a politických právech v souvislosti s šetřením detencí osob v Abú Graib a na Guantanámu: „*smluvní strany Paktu se zavázaly dodržovat práva vyplývající z Paktu pouze vůči osobám, které se nacházejí na území smluvní strany, nebo které jsou pod personální jurisdikcí strany... Spojené státy jsou zapojeny ve válce proti Al Kajdě a Talibanu a s jejich zastánci. Součástí takového konfliktu je i to, že USA zatýkají a zadržují nepřátelské komatanty, přičemž mají pravomoc podle válečného práva je držet do konce nepřátelství. Válečné právo a nikoliv Pakt je aplikovatelným právním rámcem, jímž se řídí jejich držení v zajetí.*“¹²

Nicméně je třeba dodat, že například ve zmíněném Izraeli se liší postoje exekutivy a soudnictví v těchto otázkách, neboť izraelský nejvyšší soud se nezdráhal použít lidskoprávní normy na jednání orgánů vlastního státu mimo jeho území (viz rozhodnutí *Marab v. IDF Commander na Západním břehu* z 5. 2. 2003). Naopak v USA není pozice justice tak jednoznačná, neboť americký nejvyšší soud v rozhodnutí *Hamdan v. Rumsfeld* z 29. 6. 2006 neaplikoval na situaci osob zadržovaných na Guantanamu Pakt či dokonce vnitrostátní klauzuli *due process rights* podle pátého dodatku k americké ústavě,

¹¹ Samostatnou otázkou je proto odpovědnost státu za jednání privátních bezpečnostních agentur či individuálních žoldnérů najatých k realizaci válečných operací na území jiných států.

¹² Cit. dle Droege, C.: *The Interplay between International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Situations of Armed Conflict*, *Israeli Law Review*, Vol. 40, No. 2/2007.

ale toliko společný čl. 3 Ženevských úmluv, tj. postavil se za názor, že se jedná o válečné zajatce, na které dopadá toliko humanitární právo.

K oběma problematickým sférám ochrany lidských práv za ozbrojených konfliktů existuje nyní již i bohatá judikatura mezinárodních soudů a lidskoprávních institucí, potvrzující vzájemné přibližování obou oblastí, resp. připouštějící koexistenci lidských práv i humanitárního práva a též i povinnost států chránit lidská práva mimo své vlastní území.

4. Judikatura Mezinárodního soudního dvora a stanoviska Výboru pro lidská práva

Základem přístupů k oběma nastoleným otázkám je na univerzální úrovni judikatura Mezinárodního soudního dvora, který se zkoumanou problematikou explicitně zabýval v posudcích týkajících se hrozby a použití jaderných zbraní z roku 1996 a právních důsledků konstrukce zdi na okupovaných palestinských územích z roku 2004. V nich MSD jasně deklaroval, že ozbrojený konflikt není důvodem pro neplnění lidskoprávních závazků a že vztah mezi lidskoprávní ochranou a humanitárním právem není vztahem výlučnosti, ale vzájemné koordinace.¹³

Tento přístup zopakoval MSD i v pozdějším rozsudku *Demokratická republika Kongo v. Uganda* z 19. 12. 2005, kde šlo o posouzení operací Ugandy na území Konga, nebo nověji v předběžném opatření z 15. 10. 2008, které vydal ve sporu mezi Gruzii a Ruskem a kde uvádí, že Úmluva o potlačení všech forem rasové diskriminace se přirozeně plně vztahuje i na období války.

Ke vztahu těchto systémů práva se vyjádřil v obecném stanovisku č. 31 z 26. 5. 2004 (General Comment No. 31) též Výbor pro lidská práva, který považuje vztah obou systémů za komplementární a vzájemně se doplňující.¹⁴

¹³ „Soud se domnívá, že ochrana poskytovaná skrze lidskoprávní úmluvy se nepřerušuje ani v případě ozbrojených konfliktů. Tam, kde mezinárodní právo lidských práv upravuje určitou otázku obecnými pojmy – například svévolné zbavení života – tam mezinárodní právo humanitární, které upravuje takovou oblast detailněji, poskytuje obsah aplikovatelného práva, tj. určuje rozsah aplikovatelného právního standardu. Kde na druhé straně právo lidských práv vylučuje či zakazuje určité jednání – například mučení – tam je takové jednání protiprávní za všech okolností, tj. i během ozbrojeného konfliktu či za okupace“.

¹⁴ „Při zohledňování konkrétních práv dle Paktu, mohou být pro interpretaci těchto práv relevantní konkrétnější pravidla mezinárodního humanitárního práva; obě právní sféry jsou komplementární, nikoliv se vzájemně vylučující.“

Rovněž pokud jde o otázku povinnosti dodržovat lidská práva na území okupovaného státu, existují jednoznačně postoje obou těchto orgánů. MSD požadavek plné aplikovatelnosti lidských práv na území cizího státu poprvé formuloval v již zmíněném posudku ohledně právních důsledků konstrukce zdi na okupovaných palestinských územích (2004) a znovu zopakoval v rozsudku *Kongo v. Uganda* (2005), v němž navíc zdůraznil, že postačuje časově krátkodobá okupace území jiného státu. Výbor pro lidská práva v tomto směru zastává stejnou, ne-li přísnější pozici, neboť požadavek extraterritoriální aplikace vztahuje i na působení vojenských jednotek propůjčených pro peace-keepingové operace.¹⁵

Tato obecná konstatování však dle našeho názoru přinášejí více otázek než odpovědí. Názor obou dvou univerzálních institucí je tedy ten, že v případě ozbrojeného konfliktu je třeba zohledňovat takovou mimořádnou situaci, a to tak, že lidská práva sice zůstávají zachována, avšak naplňují se jiným standardem v podobě norem humanitárního práva. Co to však znamená pro systém individuální lidskoprávní a soudně vynutitelné ochrany? Jak již uvedeno, z pohledu některých lidskoprávních smluv hraje válečný stav pouze tu roli, že je možné přikročit k derogaci určitých lidských práv, tyto smlouvy však samy o sobě nehovoří (snad až na shora citovaný čl. 15 evropské Úmluvy) nic o tom, že by se měl jinak proměnit výklad lidských práv a na jejich místo nastoupit konkrétní normy humanitárního práva. Pokud na shora uvedený názor přistoupíme, znamená to, že specializovaný lidskoprávní soud je povolán k aplikaci a výkladu humanitárního práva, a to i v případě, kdy by to znamenalo slevit z dosaženého lidskoprávního standardu? Podívejme se proto nyní, jak se k těmto otázkám stavějí regionální lidskoprávní instituce a soudy.

5. Judikatura mimoevropských regionálních lidskoprávních institucí

5.1 Meziamerická komise pro lidská práva

Judikatura Meziamerické komise je, pokud jde o zkoumané otázky, rozkolísaná a do jisté míry protichůdná. Pokud jde o vztah lidských práv a humanitárního práva Meziamerická komise předvedla v kauze

¹⁵ Viz obecný komentář č. 31 k čl. 2 Paktu a závěrečná stanoviska k implementačním zprávám států či k individuálním stížnostem – například *Sarma v. Srí Lanka* (2003), *Bautista v. Kolumbie* (1993), *Guerrero v. Kolumbie* (1982). Blíže viz *Droege, C.: The Interplay between International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Situations of Armed Conflict*. *Israeli Law Review*, Vol. 40, No. 2/2007, str. 320.

*Abella proti Argentině (1997)*¹⁶ sístaci lidských práv a jejich plné nahrazení humanitárním právem, neboť komise došla k závěru, že sice smlouvy o lidských právech jsou aplikovatelné jak v období míru, tak v situacích rozsáhlých ozbrojených konfliktů. Avšak tyto smlouvy nebyly vytvářeny za účelem regulovat situace ozbrojených konfliktů, a tudíž neobsahují pravidla zohledňující prostředky a metody války. Za takové situace nabízí konkrétní pravidla mezinárodní humanitární právo, jehož normy komise v případě aplikovala. V kauze *Salas proti USA*, v níž šlo o invazi USA do Panamy v roce 1989, pak naopak Meziamerická komise ve své zprávě uvedla, že tam, kde při užití vojenské síly došlo k úmrtí, poškození na zdraví, majetkovým ztrátám, musí být plně aplikována lidská práva, tj. v daném případě lze vůči USA plně aplikovat Americkou deklaraci o právech a povinnostech člověka.¹⁷

5.2 Africký soud pro lidská práva a práva národů

Ačkoliv Africký soud je mezinárodní lidskoprávní institucí, která o sobě zatím příliš nedávala vědět, přesto v nedávné době v průběhu tzv. arabského jara se soud dokázal velmi rychle zapojit do aktuálního dění, když dne 25. 3. 2011 vydal na návrh Komise předběžné opatření týkající se konfliktu v Libyi. V něm potvrdil, že i africké instituce mají za to, že v průběhu ozbrojeného konfliktu je třeba plně dodržovat lidskoprávní standardy, nikoliv toliko normy humanitárního práva.¹⁸ Otázkou však je, jak se po změně lybijského režimu nyní zachová a kauzu meritorně rozhodne, neboť na jednu stranu dle obvyčejového mezinárodního práva platí, že povstalci odpovídají za činy spáchané i předchozím režimem¹⁹, neboť jde o stále totožný stát jakožto subjekt mezinárodního práva, avšak na druhou stranu takové rozhodnutí může podkopat legitimitu nového režimu.

¹⁶ Kauza se týkala ozbrojeného přepadení kasáren ve městě La Tablada v roce 1989 ozbrojenou skupinou civilních osob. Srov. blíže Verdirame, G.: *Human Rights in Wartime: A Framework for Analysis*. *European Human Rights Review*, Vol. 2008, No. 6, str. 701.

¹⁷ Blíže viz Droegge, C.: *The Interplay between International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Situations of Armed Conflict*. *Israeli Law Review*, Vol. 40, No. 2/2007, str. 329–330.

¹⁸ Podrobný rozbor obsahuje článek Murray, R.: *The African Court on Human and Peoples' Rights' Order for Provisional Measures against Libya: Greater Promise for Implementation of Human Rights in Africa?* *European Human Rights Law Review*, No. 4/2011, str. 464–473.

¹⁹ Srov. Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstatně upravené a doplněné vydání. MÚ a Doplněk, Brno 2008, str. 324.

6. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Aplikace lidských práv za ozbrojených konfliktů před Evropským soudem pro lidská práva je kapitolou sama o sobě. Unikátnost systému ochrany lidských práv na evropském kontinentu totiž způsobuje, že ESLP nutně působí jako určité laboratorní prostředí: to, co jiné mezinárodní instituce vyslovují spíše v obecnosti, ESLP se pokouší realizovat, což na něj klade nové nároky a v tomto smyslu představuje zajisté obrovskou výzvu. Množící se angažovanost judikatury ESLP v mezinárodních konfliktech a rostoucí počet individuálních stížností na porušení Úmluvy v průběhu mezinárodního ozbrojeného konfliktu ukazují, že nejde jenom o výzvu obsahovou, tj. jak s takovými stížnostmi naložit a jak formovat judikaturu, ale též hrozí i nebezpečí nové paralyzace činnosti ESLP, pokud by se měl ve větším rozsahu věnovat hrubému porušování lidských práv v mezinárodních ozbrojených konfliktech, a to navíc v každém individuálním případě, který je mu stížností komunikován.

V případě judikatury ESLP pak otázka nezní jen v tomto smyslu, jaké nároky klást na smluvní strany, pokud jde o ochranu lidských práv v průběhu ozbrojeného konfliktu, kde jsou vzájemné hranice mezi jejich ochranou a mezinárodním humanitárním právem a kde jsou hranice extrateritoriální aplikace, ale má i rozměr kvantitativní, v jehož rámci otázka zní, zda evropský systém ochrany lidských práv vůbec disponuje vnitřními kapacitami rozhodovat stížnosti týkající se masivního porušování lidských práv a zda jeho angažovanost v této oblasti není s to paralyzovat celý systém ochrany.

Toto kvantitativní hledisko pro ochranu lidských práv sice nemůže být rozhodující, přesto od něho nelze zcela odhlížet. Jak již uvedeno, otázka zní, zda je zvyšující se množství případů porušování lidských práv v ozbrojených konfliktech před ESLP vůbec slučitelné s nastavením celého systému a zda angažovanost judikatury v oblasti ochrany lidských práv za ozbrojených konfliktů nakonec celý systém spíše neohrožuje. Je potřeba mít na paměti, za jakých okolností systém vznikl a na jaké typy porušování lidských práv byl vlastně nastaven. Lze se totiž domnívat, že tvůrci evropského systému nepočítali s individuálním přezkumem v případě masivního porušování lidských práv, k němuž nepochybně za ozbrojených konfliktů dochází (ostatně paradoxně tomuto cíli by lépe vyhovovalo nastavení systému do 11. protokolu, tj. existence dvoustupňového systému, kde základní filtraci prováděla Komise). Je nepochybné, že řešení takových případů klade zvýšené nároky jednak na dokazování a odráží se i v délce řízení.²⁰ Je pak otázka, zda takový nárůst případů pře-

²⁰ Jak podotýká Bill Bowring, který zastupoval stěžovatele v řízeních týkajících se rusko-čečenského konfliktu, od podá-

zkumu násilí při ozbrojených konfliktech pomůže řešit procesní reforma zavedená Protokolem č. 14.²¹

Unikátnost evropského systému ochrany byla založena na zapojení států s vysokým respektem k ochraně lidských práv, který byl vlastní jejich ústavní kultuře, a na skutečnosti, že nadnárodní soudní přezkum se vlastně v převažující míře měl týkat – a v minulosti týkal – spíše „drobného“ porušování lidských práv, jehož typickým představitelem je například nedodržování fair procesu. Taková homogenita smluvních stran samozřejmě nikdy nebyla zcela dokonalá, mezi jednotlivými smluvními stranami vždy existovaly rozdíly (například tomuto hodnocení se vymykal Turecko), avšak lze se domnívat, že zásadně byla narušena přístupem států střední a východní Evropy a zejména přístupem postsovětských republik a samotné Ruské federace. To lze dovodit i ze základní statistiky podaných stížností a z toho, porušení jakých práv v Úmluvě se státy nejčastěji dle judikatury ESLP dopouštějí: případy porušování fundamentálních práv, tj. práva na život, zákazu mučení, nelidského a ponižujícího zacházení či nedostatku efektivního vyšetřování úmrtí a zmizení osob se nejčastěji týkají Ruska, Turecka a některých postsovětských republik; konkrétními počty se tyto státy ve statistice vymykají zbytku smluvních stran.²²

Tato „anomálie“ je v převažující míře dána nižší lidskoprávní kulturou v těchto státech, avšak nepominutelným faktorem je právě přítomnost ozbrojených konfliktů na jejich území. Nelze sice tvrdit, že by se Komise či ESLP do 90. let vůbec nezabývaly porušením lidských práv v ozbrojených konfliktech (příkladem může být judikatura týkající se etnického konfliktu v Severním Irsku či turecké okupace severního Kypru), avšak množství těchto případů a zejména intenzita

ni první stížnosti trvalo ESLP 6 let, než vydal dne 24. 2. 2005 první rozsudek ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, což je doba, která by u vnitrostátního soudu byla zřejmě považována za porušení čl. 6 Úmluvy Bowring, B.: How will the European Court of Human Rights deal with the U. K. in Iraq? Lessons from Turkey and Russia. In Shiner, P. – Williams, A. (eds.): *The Iraq War and International Law*. Hart Publishing, Oxford 2008, str. 301.

²¹ Naopak se domnívám, že větší zaměření na tyto kauzy je přímo úměrné prodlužování délky řízení před ESLP, nebo dokonce může vést ke snížení prahu citlivosti na porušení Úmluvy v případě méně závažných případů.

²² Z vlastní statistiky ESLP zachycující konstatovaná porušení práv garantovaných Úmluvou vyplývá, že za celou dobu vázanosti Úmluvou v případě Ruské federace bylo shledáno porušení práva na život ve 149 případech, či nedostatku vyšetření zbavení života ve 159 případech, pokud jde o Turecko, šlo o 86, resp. 136 případů; na druhé straně stojí země jako SRN s nulovým „mankem“, pokud jde o porušení těchto základních práv. Dokonce i Spojené království, které čelilo řadě stížností v souvislosti s konfliktem v Severním Irsku, je v počtu případů týkajících se porušení práva na život a nedostatečného vyšetření, nesrovnatelně se shora uvedenými případy Ruska a Turecka.

a brutalita těchto konfliktů byla nižší, než je tomu v 90. letech a v posledním desetiletí.

Judikatura ESLP se od 90. let minulého století dotkla v podstatě všech ozbrojených konfliktů, které probíhaly na území smluvních stran Úmluvy, případně jichž se smluvní strany účastnily i mimo své území. Zmínit lze historicky nejstarší turecko-kyperský konflikt (rozsudky *Loizidou v. Turecko* z 18. 12. 1996, *Isaak v. Turecko* z 24. 6. 2008, *Ilkay Adali v. Turecko* z 31. 3. 2005, *Djavit An v. Turecko* z 20. 2. 2003, rozsudky *Varnava a další v. Turecko* z 10. 1. 2008 a 18. 9. 2009, *Solomou v. Turecko* z 24. 6. 2008, *Andreou v. Turecko* z 27. 10. 2009), konflikty na Balkáně, resp. konflikt v Kosovu (rozhodnutí o nepřijatelnosti *Bankovic a další v. Belgie a spol.* z 12. 12. 2001; *Behrami a Behrami v. Francie a Saramati v. Francie, Německo a Norsko* z 2. 5. 2007), rusko-čečenskou válku (rozsudky *Isayeva, Yusupova a Bazayeva v. Rusko* z 24. 2. 2005, *Khashiyev a Akayeva v. Rusko* z 24. 2. 2005), invazi smluvních stran Úmluvy v Iráku (rozhodnutí o nepřijatelnosti *Hussein proti Albánii, Bulharsku ad.* z 14. 3. 2006, *rozsudek Al-Skeini v. Spojené království ze* 7. 7. 2011) či příležitostné výpady turecké armády proti kurdskému obyvatelstvu na území západního Iráku (rozsudek *Issa a další v. Turecko* z 16. 11. 2004). Časově zatím posledním konfliktem, jehož průběh a důsledky bude hodnotit i judikatura ESLP, je rusko-gruzínský konflikt z roku 2008.²³

6.1 Vztah lidských práv a mezinárodního humanitárního práva pohledem ESLP

Problémem, před nímž ESLP stojí, však nespočívá jen v množství řízení týkajících se porušení práv za ozbrojených konfliktů, ale především to, že ESLP – zjednodušeně řečeno – dosud ignoroval otázku specifické aplikace lidských práv za ozbrojených konfliktů, resp. k této otázce přistupuje tak, že aplikaci v době míru a války nerozlišuje, případně „replikuje“ požadavky vyplývající ze své předchozí judikatury týkající se právě například konfliktu v Severním Irsku, aniž by rozlišoval situace vnitřních a mezinárodních konfliktů.

Jinými slovy, judikatura ESLP nikterak nerozlišuje aplikaci práv mimo a za ozbrojeného konfliktu, byť existuje řada autorů volajících po tom, že i když ESLP se ke vztahu Úmluvy k humanitárnímu právu nevyjádřil, měl by v záplavě stížností dotýkajících se ozbrojených konfliktů tak učinit. ESLP se dosud explicitnímu názoru ke vztahu k humanitárnímu právu spíše vyhýbá: například v případě rusko-čečenského konfliktu (v rozsudku *Isayeva proti Rusku*) ESLP kladl velký důraz právě na to, že Rusko oficiálně nedeklarovalo výjimeč-

²³ Již v roce 2009 bylo u ESLP podáno asi 3.500 stížností, které se dotýkají jen rusko-gruzínského konfliktu.

ný či válečný stav a dle čl. 15 ani neinformovalo generálního tajemníka Rady Evropy o derogaci práv, z čehož ESLP dovozuje, že všechny posuzované události se vlastně odehrávají mimo ozbrojený konflikt, resp. válku (*outside wartime*).²⁴ To je ovšem z pohledu mezinárodního humanitárního práva (tj. společného čl. 3 Ženevských úmluv z roku 1949, tak i čl. 1 Protokolu II z roku 1977 či definice vnitřního ozbrojeného konfliktu podaného ICTY v kauze *Tadic*²⁵) závěr velmi diskutabilní. To připouští například i Bill Bowring, když tvrdí, že konflikt v Čečensku byl na rozdíl od konfliktu v Severním Irsku či ve východním Turecku (pokud jde o Kurdy) vnitřním ozbrojeným konfliktem, na který dopadají Ženevské úmluvy a Protokol II. Například Mark N. Lubell si položil otázku, zda by aplikace humanitárního práva v kauze *Isayeva* vedla ke stejnému výsledku, přičemž dospěl k závěru, že by se zřejmě lišilo použití principu proporcionality, resp. hodnocení „legitimity sledovaného (vojenského) cíle“.²⁶

6.2 Extrateritoriální aplikace Úmluvy

Pokud jde o aplikaci principu extrateritoriality²⁷, jak byl obecně nastíněn shora, základem přístupu ESLP je výklad čl. 1 Úmluvy, který hovoří o povinnosti smluvních stran přiznávat práva každému, kdo podléhá jejich jurisdikci. V případě ozbrojených konfliktů se výkladem čl. 1 Úmluvy zabývaly ESLP i Komise již v 70. letech v souvislosti s mezistátními žalobami Kypru proti Turecku. Komise i ESLP tehdy shledaly povinnost smluvních stran chránit práva a svobody mimo jejich území za podmínky výkonu skutečné moci a odpověd-

nosti (*actual authority and responsibility*). Již v těchto kauzách proto bylo Turecko shledáno odpovědným za porušení Úmluvy na okupovaných územích Kypru.

ESLP tuto judikaturu pozměnil v rozsudku *Loizidou v. Turecko*, v němž stanovil v podstatě dvě podmínky extrateritoriální aplikace, a to podmínku efektivní kontroly nad okupovaným územím²⁸ a podmínku zachování tzv. právního prostoru Úmluvy. ESLP totiž současně vyslovil tezi, že jeho cílem je zabránit vzniku černé díry či vakua v ochraně lidských práv na území právního prostoru Úmluvy (*legal space, espace juridique*), tj. zabránit situaci, kdy by v důsledku ozbrojeného konfliktu či okupace území nebyla zajištěna na území smluvních stran ochrana práv vyplývajících z Úmluvy.

ESLP tyto dva požadavky v podstatě zopakoval též v rozhodnutí o nepřijatelnosti stížnosti *Bankovic a další v. Belgie, ČR, Dánsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Španělsko, Turecko a Spojené království*, které se týkalo leteckých útoků zemí NATO na území bývalé Republiky Jugoslávie, resp. svržení bomb na civilní budovu v Bělehradu dne 23. 4. 1999.²⁹ Zde ovšem výrazně zdůraznil koncepci právního prostoru Úmluvy, když uvedl, že „Úmluva je mnohostrannou smlouvou působící v regionálním rámci a zejména v právním prostoru (*legal space, espace juridique*) smluvních stran a bývalá republika Jugoslávie jednoznačně k tomuto prostoru nepatří. Úmluva nebyla tvořena s tím, aby byla aplikována kdekoli na světě, byť i s ohledem na jednání smluvní strany.“ ESLP dále uvedl, že ve své dosavadní judikatuře vyšel toliko z toho, aby zabránil vytvoření mezery nebo vakua v ochraně lidských práv na území smluvních stran.³⁰

Domníváme se však, že v novější judikatuře ESLP tyto dva stěžejní pilíře extrateritoriality opouští či přinejmenším výrazně rozměšňuje, a to jak pokud jde o požadavek efektivní kontroly, tak tezi o ochraně to-

²⁴ Verdirame, G.: Human Rights in Wartime: A Framework for Analysis. *European Human Rights Review*, Vol. 2008, No. 6, str. 702.

²⁵ Dlouhodobé ozbrojené násilí mezi vládními jednotkami a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř státu.

²⁶ Lubell, N.: Challenges in Applying Human Rights Law to Armed Conflicts. *International Review of the Red Cross* Vol. 87, No. 860 (December 2005).

²⁷ Obecně lze vysledovat v judikatuře ESLP několik typových případů extrateritoriální aplikace Úmluvy: uváděny bývají příklady odpovědnosti státu na lodích a letadlech registrovaných v tomto státě či extradiční kauzy typu *Soering v. Spojené království*, kdy vydání k trestnímu stíhání brání zákaz mučení a nelidského zacházení. V takových případech však nejde o extrateritorialitu v pravém slova smyslu, neboť lodě a letadla jsou v mezinárodním právu tradičně považována za tzv. prodloužená či fiktivní území státu (srov. Potočný, M. – Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část. 6. doplněné a přepracované vydání.* C. H. Beck, Praha 2011, str. 137) a případ *Soering* je případem extrateritoriálních účinků jednání státu, nikoliv přímo jednání mimo území státu. „Čistým“ příkladem extrateritoriality je však právě otázka aplikace Úmluvy v mezinárodních ozbrojených konfliktech mimo území smluvní strany či dokonce mimo území všech smluvních stran Úmluvy.

²⁸ Vyžaduje se tedy nikoliv skutečná, ale efektivně vykonávaná kontrola nad cizím územím, která může být vykonávána jak přímo smluvní stranou, tak podřízenou místní správou – subordinate local administration). V tomto případě přítomnost více jak 30000 vojáků na okupovaném území vedla ESLP k závěru, že na území Severokyperské turecké republiky (uznané toliko Tureckem) je za porušení Úmluvy odpovědné Turecko.

²⁹ Viz i Standard, R. W.: The Laws of War: An Examination of the Legality of NATO's Intervention in the Former Yugoslavia and the Role of the European Court of Human Rights in Redressing Claims for Civilian Casualties in War. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, Vol. 30, No. 1/2001, str. 617–637.

³⁰ Na této „doktríně“ zachování právního prostoru je založena též novější judikatura týkající se secesionistických útvarů a rozpadajících se států jako je *Ilascu proti Moldávii a Rusku* (rozsudek z 8. 7. 2004) či *Assanidze v. Gruzie* (rozsudek z 8. 4. 2004).

liko právního prostoru Úmluvy (byť ESLP i v novější judikatuře stále odkazuje na předchozí rozhodnutí).

Pokud jde o tuto tendenci, lze zmínit rozsudek *Issa a další v. Turecko* (rozsudek z 16. 11. 2004), v němž šlo o stížnost šesti žen ze severního Iráku, týkající se důsledků invaze Turecka do okrajových částí Iráku v dubnu 1995.³¹ Stěžovatelky byly pozůstalými po mužích, kteří dle výpovědí narazili na skupinu tureckých vojáků, a následně byla nalezena již jen jejich mrtvá těla. ESLP stížnost odmítl, ale pouze z důvodu, že nebylo jednoznačně prokázáno, že by oběti byly zabyty na území okupovaném Tureckem, tj. trval na požadavku efektivní kontroly, avšak požadavek právního prostoru vyložil zcela jinak než v předchozích případech (byť na rozhodnutí *Bankovic* odkazuje), a to tak, že připustil jeho rozšíření i na území nesmluvní strany (tj. Iráku), pokud je toto území pod efektivní kontrolou smluvní strany (smluvní strana si jurisdikci tak říkajíc nese s sebou). V podstatě stejný přístup uplatnil ESLP i v případě stížnosti bývalého iráckého vůdce Saddáma Husseina, který spatřoval porušení čl. 2, 3, 5 a 6 Úmluvy ze strany koaličních ozbrojených sil při svém zatýkání, detenci a držení v přípravě na trestní proces. ESLP stížnost odmítl nikoliv proto, že by se nepřipustně rozšířil právní prostor Úmluvy mimo území smluvních stran, ale toliko proto, že stěžovatel neprokázal přímou aktivitu smluvních stran tvrzeného jednání a nakládání, když vše svědčilo pro to, že šlo o jednání příslušníků amerických ozbrojených sil (*Hussein v. Albánie, Bulharsko a spol.*).

ESLP ve svých dosavadních rozhodnutích ani příliš nevysvětlil, jaké jsou vlastně meze efektivní kontroly, tj. v jakých případech již lze hovořit o efektivní kontrole, a jaká jsou kritéria pro vymezení této kontroly: spočívá v množství příslušníků ozbrojených sil, určitém časovém rozsahu jejich přítomnosti (například v případě Loizidou to byla přítomnost kontingentu 30.000 vojáků, v případě Issa 80.000 vojáků v období 6 týdnů, v případě *Bankovic* vyloučil efektivní kontrolu v případě vzdušných útoků a bombardování, tj. zřejmě v situaci bez trvalé přítomnosti ozbrojených sil). Také toto kritérium v novější judikatuře (rozsudky *Isaak v. Turecko, Solomou v. Turecko, Andreou v. Turecko*) spíše zamlžil. Všechny tyto kauzy vyvěrají ze stejných událostí, které se odehrály na území nárazníkové zóny pod kontrolou OSN mezi Kypr a Severokyperskou tureckou republikou, přičemž signifikantní jsou kauzy Solomou a Andreou. V obou případech se jednalo o oběti, které buď v době ozbrojeného incidentu stály v nárazníkové zóně, nebo dokonce za zelenou linií, tj. na území Kypru a bylo na ně střeleno tureckými vojáky z území severního Kypru. Přesto, že nelze tvrdit, že na území

pod správou OSN nebo na kyperském území mělo Turecko efektivní kontrolu³², ESLP shledal jurisdikci Turecka a porušení čl. 2 Úmluvy, resp. se detailně požadavkem efektivní kontroly nezabýval.

Jednoznačnou odpověď na položené otázky však nepřinesl ani nedávný rozsudek ve věci *Al-Skeini a další v. Spojené království* ze 7. 7. 2011.³³ ESLP vyslovil odpovědnost Spojeného království, přitom se však vůbec nevyrovnal s předchozí tezí z rozhodnutí *Bankovic* o espace juridique a nebezpečí vzniku vakua (obrana Spojeného království spočívala přesně v tom, že britská okupace žádné vakuum v ochraně nevytvořila)³⁴. Současně ESLP plně aplikoval čl. 2 a 3 Úmluvy, aniž by se vypořádal s tím, do jaké míry bylo jednání britské armády slučitelné s mezinárodním humanitárním právem (například se zásadou vojenské nezbytnosti).³⁵

Lze se domnívat, že před ESLP leží stále aktuální úkol vysvětlit několik podstatných otázek: (1.) jaký obsah má požadavek *espace juridique*, tj. zda platí ve vy-

³² V tomto směru by bylo možno klást analogii mezi střelbou přes hranice a bombardováním území ze vzduchu.

³³ Nevyjasněnost podmínek nastoupení odpovědnosti smluvní strany Úmluvy ostatně „zamotala“ hlavu i britským vnitrostátním soudům při řešení této kauzy. Britské vnitrostátní soudy uznaly jurisdikci dle Úmluvy pouze v případě oběti, která zemřela v britském vězení. Jednotlivé instance se však naprosto rozcházely právě v aplikaci štrasburské judikatury a podmínek nastoupení jurisdikce smluvní strany: zatímco regionální soud dospěl k závěru, že Úmluva je aplikovatelná pouze v rámci *espace juridique*, tj. nikoliv na území Iráku, byť by zde byla dána efektivní kontrola jeho území britskými ozbrojenými silami; kupodivu však uznal, že Británie měla takovou jurisdikci na území detenčního zařízení, resp. že detenční zařízení působící na území cizího státu se souhlasem jeho orgánů je v podstatě obdobou jurisdikce na plavidlech, letadlech či diplomatických misích; odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil, ovšem odmítl argumentaci stran *espace juridique*: podle odvolacího soudu je základem jurisdikce smluvní strany Úmluvy toliko výkon efektivní kontroly, která nepochybně existovala v detenčním zařízení, ale nikoliv v ulicích Basry, a na tomto závěru se většinou rovněž shodli law lords. Blíže k tomu Bowring, B.: How will the European Court of Human Rights deal with the UK in Iraq? Lessons from Turkey and Russia. In Shiner, P. – Williams, A. (eds.): The Iraq War and International Law. Hart Publishing, Oxford 2008 nebo Meredith, C. – Christou, T.: Not in My Front Yard: Security and Resistance to Responsibility for Extraterritorial State Conduct, Wolf Legal Publishers 2009.

³⁴ Šlo o několik případů zabití iráckých civilních osob v Basře – někteří z nich byli zastřeleni britskými vojáky na ulici, na kontrolním stanovišti, během domovní prohlídky, při pouliční přestřelce a jedna z obětí zemřela v britském vězení.

³⁵ Srov. podrobnější kritiku v Kmec, J.: Odpovědnost států za porušení Úmluvy mimo vlastní území – rozsudek ze dne 7. 7. 2011 ve věci *Al-Skeini a další* proti Spojenému království (stížnost č. 55721/07). Soudní rozhledy č. 10/2007, str. 294. Nebo též Schaefer, M.: *Al-Skeini and the Elusive Parameters of Extraterritorial Jurisdiction*. European Human Rights Law Review, No. 5/2011, str. 566–581.

³¹ Turecko připustilo, že na území Iráku vstoupilo několikrát mezi lednem 1994 a listopadem 1998, v rozhodujícím období operovalo na hraničním území Iráku 80000 vojáků, přičemž pronikli asi 400 km do vnitrozemí Iráku.

znamu, že nelze rozšiřovat územní aplikaci Úmluvy mimo území smluvních států, nebo zda okupace území nesmluvního státu znamená i rozšíření právního prostoru Úmluvy, (2.) jaký je vlastně práh toho, co lze považovat za efektivní kontrolu, a (3.) společným jmenovatelem je pak to, aby ESLP posoudil, zda je skutečně z pohledu jeho činnosti a udržitelnosti jeho efektivity, myslitelné rozšiřovat dosah Úmluvy na kterýkoliv prostor na světě, dojde-li v něm k jednání smluvní strany Úmluvy, a zda je udržitelné, aby v případě mezinárodních ozbrojených konfliktů aplikoval Úmluvu ve stejném rozsahu a se stejnými standardy jako za míru.

7. Závěr

Ze shora uvedeného vyplývá, že mezinárodní instituce a soudy v posledních několika letech stále intenzivněji prosazují aplikaci lidských práv za ozbrojených konfliktů, a to bez ohledu na to, zda jde o konflikt vnitrostátní či mezinárodní, a bez ohledu na to, zda se konflikt vede na území příslušného státu či mimo jeho území. Kromě určité rezistence ze strany některých států (logicky nejvíce těch, jenž se pravidelně účastní mezinárodních ozbrojených konfliktů ať už unilaterálně nebo jako součást širších mezinárodních koalic) naráží jejich přístup na řadu dosud ne zcela jasně zodpovězených či vyřešených otázek. Nejmarkantněji se to projevuje na judikatuře ESLP, který se začal intenzivněji zabývat jednáním smluvních stran v ozbrojených konfliktech od poloviny 90. let minulého století. Lze se

domnívat, že množství individuálních stížností na porušení Úmluvy za ozbrojených konfliktů, jakož i přístup, který ESLP při posuzování stížností zatím zvolil (aplikace lidských práv ve stejném standardu za války jako za míru, extraterritoriální aplikace Úmluvy na jednání smluvních stran v jakékoliv části světa), může v budoucnu dokonce ohrožovat celý systém ochrany. Abych byl přitom správně pochopen: nevolám po změně tohoto přístupu či dokonce po snižování ochrany lidských práv před ESLP, záměrem bylo upozornit, že přístup zastávaný mezinárodními institucemi a nejdále dovedený v praxi právě ESLP není bez komplikací a setrvání na této „maximalistické“ variantě může být pro celý systém ochrany nakonec spíše kontraproduktivní a ohrožující.

Summary

The article deals with the analysis of two questions concerning the human rights implementation within armed conflicts: the question of mutual relation between the human rights protection and international humanitarian law and the issue of extraterritorial application of human rights. These issues are discussed and illustrated on the particular decisions and statements of ICJ, UN Committee for Human Rights, Inter-American Commission for Human Rights, African Court of Human and Peoples' Rights and above all on the case-law of the ECtHR.